

การสร้างเรื่องเล่าใหม่ของภูมิภาค:บทเรียนจากสหภาพยุโรป¹

นฤตม์ เจริญศรี²

1.เกริ่นนำ

เมื่อปีค.ศ.2007Dr.Eric Thompson และ ดร.จุลณี เทียนไท ได้จัดทำงานวิจัยให้กับเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network: AUN)สำรวจความคิดเห็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศละ 1 มหาวิทยาลัย สอบถามทัศนคติและการรับรู้เกี่ยวกับอาเซียน คำถามหนึ่งที่มีความน่าสนใจก็คือ "ท่านรู้สึกว่าคุณมีความเป็นคนอาเซียนมากน้อยแค่ไหน" ผลการสำรวจพบว่านักศึกษาที่ตอบคำถามร้อยละ 76.8 เห็นว่าตนเองนั้นเป็นประชากรของอาเซียน โดยนักศึกษาไทยมีความรู้สึกอยู่ที่ร้อยละ 67 ประเทศที่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นประชากรอาเซียนมากที่สุดคือประเทศลาวอยู่ที่ร้อยละ 96 และประเทศที่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นประชากรอาเซียนน้อยที่สุดก็คือประเทศสิงคโปร์ อยู่ที่ร้อยละ 49.3³ (ดูตารางที่ 1)

งานวิจัยดังกล่าวนั้นยังประกอบไปด้วยคำถามอีกหลายชุด เช่น คำถามทั่วไปเกี่ยวกับปีที่อาเซียนก่อตั้งขึ้น ความสามารถในการระบุธงชาติธงของอาเซียน ท่านเห็นว่าอาเซียนมีประโยชน์ต่อประเทศของท่าน ท่านอยากไปท่องเที่ยวที่ประเทศใดมากที่สุด ท่านอยากไปทำงานในประเทศใดมากที่สุด เป็นต้น

ภาพสะท้อนจากคำถามที่ว่า "ฉันรู้สึกว่าฉันเป็นประชากรของอาเซียน" นั้นน่าสนใจตรงที่ว่า เมื่อดูผลการศึกษาโดยละเอียดในคำถามดังกล่าวจะพบว่า "นักศึกษา" ในฐานะที่เป็นปัญญาชนและน่าจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากกว่าประชาชนคนธรรมดาตามท้องถนนนั้นก็มิได้รู้สึกว่าตนเองมีความเป็นประชากรของอาเซียนมาก หากเปรียบเทียบแล้วก็จะพบว่าไม่ถึงร้อยละ 80 เสียด้วยซ้ำ

อนึ่ง ประเด็นที่น่าคิดต่อไปก็คืองานวิจัยดังกล่าวจัดทำในปี ค.ศ.2007 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่ประเทศพม่าจะเริ่มดำเนินการนโยบายการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยดังที่เห็นได้ในปัจจุบัน จึงไม่แน่ว่าหากมีการทำการสำรวจครั้งใหม่นี้ ผลของการสำรวจในพม่าอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

¹ เอกสารประกอบการบรรยายในหัวข้อ "บทเรียนประการสำคัญจากสหภาพยุโรปต่อการบูรณาการอาเซียน" ในงานสัมมนาหัวข้อ "สหภาพยุโรปในปัจจุบัน: ปัญหา วิฤต และตัวอย่างสู่อาเซียน" จัดโดย คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2555.

² อาจารย์ประจำสำนักวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

³ Eric C. Thompson & Chulanee Thianthai. 2007. Attitudes and Awareness toward ASEAN: Findings of a Ten Nation Survey. Bangkok: ASEAN University Network. Ibid., p.55.

ตารางที่ 1:ฉันรู้สึกว่าเป็นประชากรของอาเซียน (หน่วยร้อยละ) ⁴

	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย เล็กน้อย	ไม่เห็นด้วย เล็กน้อย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	รวมที่ เห็นด้วย	รวมที่ ไม่เห็นด้วย
บรูไน	26.4	55.8	13.7	4.1	82.2	17.8
กัมพูชา	66.4	26.3	6.9	0.5	92.7	7.4
อินโดนีเซีย	22.5	50.5	18.8	8.3	73	27.1
ลาว	48.5	47.5	4	0	96	4
มาเลเซีย	36	50.8	11.6	1.7	86.8	13.3
พม่า	28	31.5	11	29.5	59.5	40.5
ฟิลิปปินส์	19.1	50.5	25.9	4.5	69.6	30.4
สิงคโปร์	8.1	41.2	36	14.7	49.3	50.7
ไทย	19.5	47.5	23.5	9.5	67	33
เวียดนาม	45.1	46.6	6.4	2	91.7	8.4
เฉลี่ย	32	44.8	15.8	7.5	76.8	23.3

ประเด็นความรู้สึกความเป็นอาเซียนนั้นมีความน่าสนใจ มันเป็นอัตลักษณ์ที่ผูกเชื่อมโยงความผูกพันที่ไม่ได้จากชาติแบบเดิมอีกต่อไป แต่มันเป็นการเปลี่ยนจุดแห่งความจงรักภักดี ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และความรู้สึกไม่แปลกแยกไปจากกลุ่ม อัตลักษณ์ส่วนกลางที่อาเซียนต้องสร้างขึ้นใหม่เพื่อเสนอทางเลือกในการนิยามและบอกตำแหน่งแห่งที่ของตนเองนั้นจึงเป็นเรื่องที่ท้าทาย ⁵

แต่อุปสรรคที่ดูเหมือนจะยิ่งใหญ่กว่าท้าทายต่อการสร้างความรู้สึกร่วมกันก็คือความรู้สึกงเกลียดจางซ์ มันเป็นขวากหนามต่อการจับมือกัน เพราะมันสร้างกำแพงของการที่จะก้าวข้ามผ่านพ้นไปได้ยาก ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงความทรงจำหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มิต่อประวัติศาสตร์ความขัดแย้งหรือประวัติศาสตร์ที่ตนเองไม่ชอบพอใจนั้นจึงเป็นโครงการที่ต้องได้รับการวางแผนร่วมกันจากหลายภาคส่วนถึงผลลัพธ์ที่ทุกฝ่ายจะพึงพอใจ

การปลูกฝังความรู้สึก ความทรงจำ และการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้คนนั้นอาจทำผ่านเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะ ตำนาน เรื่องเล่า จารึก จวบจนกระทั่งปัจจุบันที่เทคโนโลยีได้เสนอทางเลือกการสร้างและเก็บความทรงจำใหม่ๆผ่านเครื่องมือที่อิงอาศัยพลังไฟฟ้ามากขึ้น เช่น การอัดเสียง การถ่ายคลิป และที่สำคัญที่สุดและมีส่วนหล่อหลอมความคิดผู้คนตั้งแต่วัยเยาว์ก็คือแบบเรียน เพราะทุกคนที่อาศัยอยู่ในรัฐสมัยใหม่นั้นก็ถูกคาดหวังให้ได้รับการศึกษาขั้นต่ำในระดับหนึ่ง มันกำหนดชุดความรู้พื้นฐานที่รับได้ของสังคมนั้นๆไว้เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของผู้ที่ผ่านระบบการศึกษาให้มีความพร้อมในระดับหนึ่ง

⁴ Ibid., p.55.

⁵ โปรดพิจารณา Nikki Slocum and Luk Van Langenhove. 2005. "Identity and Regional Integration". Global Politics of Regionalism: Theory and Practice. Mary Farrell, Björn Hettene and Luk Van Langenhove (eds.). London: Pluto Press, pp.137-151.

แบบเรียนเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมผู้คนและก่อให้เกิดปัญหาระหว่างประเทศได้ ตัวอย่างที่ชัดเจนและเป็นประสบการณ์ที่ชัดเจนคือแบบเรียนของญี่ปุ่น ความขัดแย้งระหว่างเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และจีน เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความบาดหมางซึ่งกันและกันระหว่างประเทศอย่างมากความบาดหมางระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ปะทุขึ้นในปี ค.ศ.1982 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ประเด็นทางประวัติศาสตร์ในแบบเรียนนั้นได้ถูกหยิบขึ้นมาพูดในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ และมีความพยายามในการร่วมมือกันเขียนตำราแบบเรียนกันขึ้นมาใหม่ แบบเรียนระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้นั้นเริ่มแก้ไขโดยการแบ่งส่วนกันเขียน หรือร่วมกันเขียน เพื่อกำหนดแนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ร่วมกัน⁶ มีพักกล่าวถึงความบาดหมางระหว่างจีนกับญี่ปุ่นที่มีต่อการเขียนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น ความบาดหมางเหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนแก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะวางแนวทางการป้องกันมิให้เกิดปัญหาระหว่างประเทศได้ในอนาคต

ตัวแบบที่สำคัญอีกชุดหนึ่งก็คือการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่างประเทศในสหภาพยุโรป ทวีปยุโรปนั้นมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานนี้เองจึงทำให้ทวีปยุโรปไม่เป็นข้อยกเว้นของการต้องมีการประสพการณ์ของความขัดแย้งระหว่างอาณาจักร จักรวรรดิ และรัฐชาติสมัยใหม่ แต่สิ่งที่เห็นปัจจุบันก็คือ ปัจจุบันประเทศสมาชิกทั้งหมด 27 ประเทศในทวีปยุโรปได้กลับกลายมาร่วมมือกันสร้างองค์การระหว่างประเทศที่ถือว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดในโลกและเป็นแม่แบบของความร่วมมือและสร้างแรงบันดาลใจให้กับองค์การระหว่างประเทศอื่นๆที่มีเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน

2. ประสบการณ์ของยุโรป

ลูกหลานนาซีเยอรมันจัดงานขอโทษชาวยิว

ลูกหลานของนาซีเยอรมันราว 200 คนขอโทษสำหรับการสังหารหมู่ที่บรรพบุรุษของพวกเขาได้กระทำต่อชาวยิว และ ชาวยูเครนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อวานนี้ (9 สิงหาคม ค.ศ.2010) ลูกหลานและผู้สืบเชื้อสายของทหารนาซีเยอรมันราว 200 คนจัดขบวนเดินทางจากเยอรมนี ผ่านเส้นทางที่เรียกว่า ถนนแห่งความตาย ถึงอนุสาวรีย์ใกล้กับหุบเหว บาบิ ยาร์ ในกรุงเคียฟ ประเทศยูเครนแล้วสถานที่แห่งนี้ในช่วงตอนหนึ่งของการสังหารหมู่ที่น่า สยดสยองที่สุดการจัดขบวนเช่นนี้จะมีขึ้นในเมืองต่างๆของยูเครนอีก 15 เมืองในวันนี้ด้วย

ทายาทของเหล่าทหารนาซีได้ขอโทษสำหรับเหตุการณ์สังหารหมู่ที่บรรพบุรุษของพวกเขา ได้กระทำต่อชาวยิวและชาวยูเครนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยปีนี้จะครบรอบ 69 ปีของเหตุสังหารหมู่ ซึ่งเริ่มขึ้นในวันที่ 29 กันยายน ปี 2484 เมื่อนาซีซึ่งบุกยูเครนใน ขณะนั้นสั่งให้ชาวยิวทุกคนไปที่หุบเหวบาบิ ยาร์ ชาวยิวเข้าใจว่าพวกเขาจะถูกนำตัวไปที่ค่ายชาวยิวแต่เมื่อไปถึงหุบเหวลับถูก บังคับให้เปลื้องผ้าและเรียงแถวอยู่ริมหุบเหวลึกก่อนที่จะถูกยิงเสียชีวิต

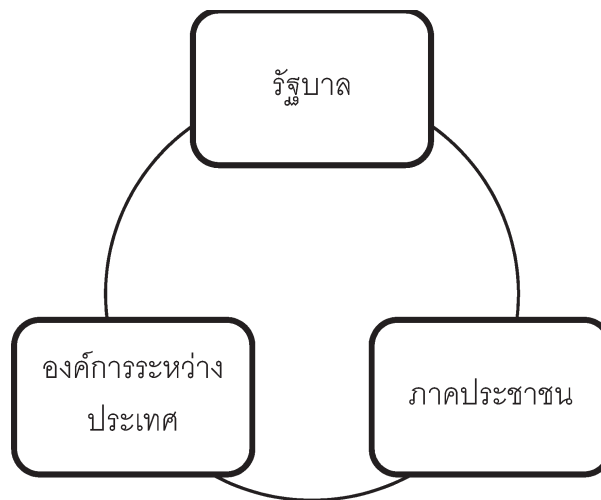
โดยในช่วงสองวันแรกมีชาวยิวถูกสังหาร 33,700 คน แต่ในเดือนต่อมาพบว่ามีศพผู้เสียชีวิตในหุบเหวนี้ราว 1 แสนศพรวมทั้งผู้ที่ไม่ใช่ชาวยิวด้วย

⁶ Jino Kwak. 2011. "Common History Textbooks for Korea and Japan: Current Status and Future Directions". Paper presented at The Fifth International Forum on 'Historical Reconciliation in East Asia' organized by Thai National Commission for UNESCO, Korean National Commission for UNESCO, Northeast Asia History Foundation, 5-6 August 2011, Bangkok, Thailand.

⁷ "ลูกหลานนาซีเยอรมันจัดงานขอโทษชาวยิว". <<http://news.hatyaioik.com/?p=7827>>(ออนไลน์ 9 ธันวาคม 2555).

จากข่าวข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของภาคประชาสังคมที่มีส่วนในการช่วยสร้างความรู้สึกที่ดีในประวัติศาสตร์ การช่วยประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านบทบาทของภาคประชาชนและนี่มิใช่ครั้งแรกที่เยอรมนีได้แสดงท่าทีต่อประวัติศาสตร์ที่ตนเองได้เคยก่อขึ้น เมื่อปี ค.ศ.1970Willy Brandtนายกรัฐมนตรีแห่งเยอรมนีได้เคยแสดง "คุกเข่า" ขอโทษเมื่อครั้งเดินทางไปโปแลนด์เพื่อแสดงท่าทีขอโทษต่อบทบาทของกองทัพเยอรมนีที่ได้เคยรุกรานประเทศอื่นๆเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาในปี ค.ศ.1971 เขาได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพจากการที่เขาพยายามสร้างความสมานฉันท์ระหว่างเยอรมนีตะวันตกกับประเทศในกลุ่มโซเวียต

เราจะเห็นได้ว่าความพยายามในการแก้ไขความบาดหมางระหว่างประเทศในด้านประวัติศาสตร์นั้นเกิดขึ้นได้หลายมิติ มันอาจเกิดขึ้นจากบทบาทของผู้นำระหว่างประเทศ พลัของภาคประชาชน และผ่านบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ มันจะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปไม่ได้ เพราะกระบวนการเหล่านี้ต้องเกิดขึ้นไปพร้อมๆกัน

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างอาเซียนนั้นกำลังเป็นที่สนใจของทั้งประเทศไทยและประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การพูดถึงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ซึ่งเป็นเสาหลักหนึ่งของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) นั้นเป็นจุดเน้นของความสนใจและได้รับการตอบรับมากที่สุดจากสังคม อาจเป็นเพราะมันเป็นเสาด้านเศรษฐกิจที่ถูกมองว่าส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของคนธรรมดามากที่สุด

แต่ในขณะเดียวกันประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจคือการจัดการทัศนคติ การรับรู้และความเข้าใจที่มีต่อประเทศสมาชิกในกลุ่ม เจกเช่นเดียวกันกับอาเซียนที่ทุกประเทศนั้นยึดกุมเอาชุดความทรงจำทางประวัติศาสตร์บอกเป็นเรื่องราวที่มีต่อประเทศต่างๆ ชุดความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านที่ผู้คนสมานเข้าไว้ในความทรงจำนั้นได้สร้างเกราะกำแพงในสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน และพลังของประชาชนในการสนับสนุนการทำงานหรือนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลก็อาจจะเกิดขึ้นได้ยากหากเงื่อนไขดังกล่าวยังอยู่โดยไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่เรื้อรังนี้ยากที่จะแก้ไข เพราะมันคือสิ่งที่จะต้องแก้ไข "ความทรงจำ" ของผู้คนทั้งประเทศ การเล่าเรื่องราวชุดใหม่และฝังรากมันลงไปสู่สังคมเพื่อให้เกิดความรู้ชุดใหม่

ในกรณีของสหภาพยุโรปนั้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมิติทางประวัติศาสตร์นั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงแต่การที่ผู้นำของประเทศ และภาคประชาสังคมได้แสดงความขอโทษต่อผู้ที่เกี่ยวข้องดังที่เสนอไปในข้างต้นเท่านั้น หากแต่ความพยายามในการแก้ไขปัญหาในมิติประวัติศาสตร์นั้นได้เกิดขึ้นจากการที่องค์กรระหว่างประเทศได้เข้ามาช่วยเหลือ

ตัวอย่างความพยายามของผู้คนในยุโรปในการดำเนินการประสานความขัดแย้งผ่านหนังสือเรียนเช่นการที่ Frederic Delouche นายธนาคารชาวฝรั่งเศส เขามีความเห็นต่อการสอนประวัติศาสตร์ของยุโรปว่ามันได้สร้างชุดของความทรงจำและสร้างความบาดหมางให้กับสังคม เพราะเรื่องเล่าของแต่ละประเทศนั้นต่างสร้าง "ฮีโร่" ในประวัติศาสตร์ของตนเอง เช่น Nelson ของประเทศอังกฤษ หรือ Napoleon ของฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งในเวลาเดียวกันประวัติศาสตร์ชาตินิยมก็ไปลดระดับความสำคัญของประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน เขาได้ข้อสรุปจากการศึกษาของเขาว่าแบบหนังสือเรียนเหล่านี้เองที่ได้กลายเป็นเลนส์ในการสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในประเทศ เขาจึงใช้เงินเก็บของเขาว่า 260,000 ยูโรในการเริ่มโครงการสร้างแบบเรียนร่วมกันสำหรับยุโรป

แบบเรียนชุดแรกถูกผลิตและเผยแพร่ในปี ค.ศ.1992 และต่อมาได้รับการแปลออกเป็น 18 ภาษาและกระจายไปตามประเทศต่างๆในทวีปยุโรป หนังสือชุดนี้ไม่ได้มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าผู้อ่านต้องเป็นใคร อายุเท่าไร ซึ่งทำให้เป็นจุดอ่อนของหนังสือ เพราะไม่มีหลักที่แน่นอนว่าหนังสือเล่มนี้เหมาะกับนักเรียนในช่วงอายุเท่าใด⁸

ปัญหาอีกประการที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อหนังสือดังกล่าวเริ่มมีการแปลไปในภาษาต่างๆก็เริ่มมีการดัดแปลงเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ตัดทอนเนื้อหาความให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของชาติตนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของหนังสือไป จนเกิดความไม่น่าเชื่อถือในหนังสือ

ความพยายามที่เห็นอย่างเป็นรูปธรรมอีกประการหนึ่งของความพยายามเขียนประวัติศาสตร์ยุโรปคือการที่เมื่อเดือนมีนาคม ปีค.ศ.2007 Annette Schavan รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของเยอรมนี ได้เสนอให้มีโครงการแบบเรียนที่จะเขียนบอกเล่าประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรปร่วมกันทั้ง 27 ประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป หลังการประกาศข้อเสนอดังกล่าวก็ได้นำมาซึ่งการถกเถียงกันในสื่ออย่างกว้างขวางว่าหน่วยงานทางการเมืองใดจะมีหน้าที่รับผิดชอบภารกิจที่สำคัญดังกล่าว ข้อเสนอนี้ถูกตั้งคำถามอย่างมากโดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษและโปแลนด์ที่มีความกังวลว่าแบบเรียนดังกล่าวจะหาข้อสรุปร่วมกันที่ยอมรับได้ระหว่างประเทศต่อปัญหาที่ละเอียดอ่อนได้อย่างไร หนังสือพิมพ์ของโปแลนด์กล่าวว่า "มันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลยที่จะเขียนหนังสือดังกล่าวออกมา"⁹

นอกจากนี้ บทบาทของสหภาพยุโรปในปัจจุบันในฐานะขององค์กรระหว่างประเทศที่ควรมีหน่วยงานในการรับผิดชอบการจัดการดูแลประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาและการเล่าประวัติศาสตร์นั้นก็ยังไม่ มี เพราะหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับประเด็นลักษณะดังกล่าวก็ยังเป็นแค่หน่วยงานที่ดูแลด้านวัฒนธรรมเท่านั้น ไม่ได้มีหน้าที่ในการเริ่มโครงการหรือดูแลเกี่ยวกับการเขียนประวัติศาสตร์ของยุโรป¹⁰ ความสามารถในการจัดตั้งหน่วยงานหรือการมอบอำนาจให้กับองค์กรระหว่างประเทศในการจัดทำแนวทางหรือเสนอการเขียนประวัติศาสตร์ร่วมกันนั้นจึงเป็นเรื่องที่อาจจะเป็นไปได้ยาก

⁸ Rolf Wittenbrock. 2011. "European Common History Textbooks and Teaching Materials: Objectives - Multilateral Actors and Achievements since 1990-Problems". Paper presented at The Fifth International Forum on 'Historical Reconciliation in East Asia' organized by Thai National Commission for UNESCO, Korean National Commission for UNESCO, Northeast Asia History Foundation, 5-6 August 2011, Bangkok, Thailand.

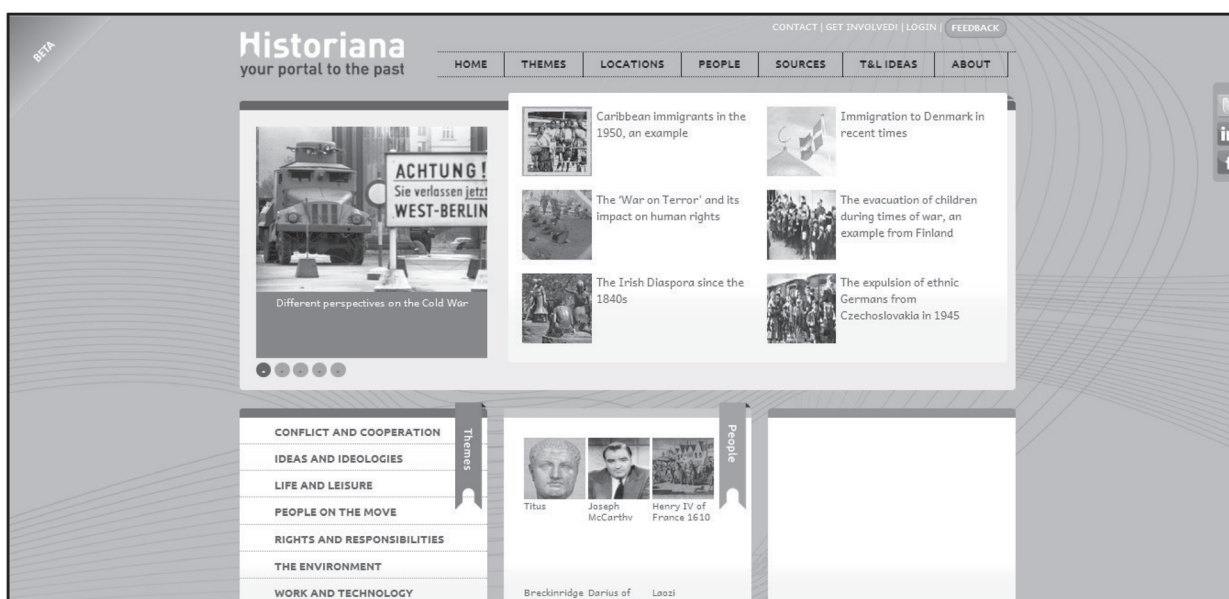
⁹ Dziennik v. 25.02.2007, s. also www.tagesspiegel.de/Magazin/wissen, Geschichtsstunde v. 06.03.2007, cited in Ibid., p.6.

¹⁰ Ibid., p.5.

ในเวลาเดียวกัน บทบาทของภาคประชาสังคมอย่าง NGOs ที่เข้ามามีส่วนในการริเริ่มโครงการบอกเล่าประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรปร่วมกันนั้นก็เริ่มมีให้เห็นอย่างมาก ซึ่งบทบาทของ NGOs นั้นดูเหมือนว่าจะประสบความสำเร็จมากกว่า บทบาทของภาครัฐบาลและบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ ผลงานที่ชัดเจนก็อย่างเช่น EUROCLIO หรือ European Association of History Educators ที่ได้เริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1993 มีหน่วยงานร่วมทำงานกว่า 60 องค์กร และประเทศต่างๆในยุโรป EUROCLIO มีเป้าหมายในการสนับสนุนการเล่าประวัติศาสตร์แบบใหม่ การศึกษาของประชาชน และการกระตุ้นการสื่อสารระหว่างประเทศ การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสหภาพยุโรปและหน่วยงานภาคเอกชนอื่นๆ

โครงการที่เพิ่งผ่านมานี้คือการสนับสนุนให้เกิด Multilateral Joint History Project for South East Europe หรือโครงการ "Understanding a Shared Past. Learning for the Future" ที่เริ่มในปี ค.ศ.2000 โดยมีการรวบรวมเอานักวิชาการจากอัลบาเนีย บัลแกเรีย และมาซิโดเนีย มาร่วมมือกันในการเขียนประวัติศาสตร์ เป็นต้น¹¹

โครงการหนึ่งที่มีความน่าสนใจอย่างมาก และใช้สื่ออย่างอินเทอร์เน็ตในการเข้ามาช่วยเป็นสื่อการสอนเพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรปร่วมกันก็คือโครงการ HISTORIANA

รูปภาพที่ 1: หน้าเว็บไซต์ Historiana (<http://historiana.eu>)

เว็บไซต์ดังกล่าวเริ่มต้นในปี ค.ศ.2009 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเยอรมนีและอยู่ภายใต้โครงการ EUROCLIO โดยเสนอว่าเว็บดังกล่าวเป็น "ทางเลือกไขปัญหาแรกต่อความคิดของแบบเรียนทางประวัติศาสตร์ของยุโรป" (a first real alternative solution to the idea of a European History Textbook) เว็บไซต์ดังกล่าวรวบรวมเอาเอกสารไว้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่จะเป็นสารานุกรมทางประวัติศาสตร์ของยุโรป หากแต่จะเป็นช่องทางหรือโอกาสในการที่ได้ให้ผู้คนเข้ามาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบประเด็นหรือมรดกทางประวัติศาสตร์ของยุโรปโดยไม่อิงกับเวลาและสถานที่

¹¹ Ibid., p.6.

ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือผู้สนใจได้เข้ามาเห็นความเชื่อมโยง ความแตกต่างและความเหมือนในประเด็นต่างๆของทวีปยุโรป

ในปัจจุบันเว็บไซต์ HISTORIANA นั้นนำเสนอประเด็นระหว่างประเทศอยู่ทั้งสิ้น 7 ประเด็นคือ

1. ความขัดแย้งและความร่วมมือ
2. ความคิดและอุดมการณ์
3. ชีวิตและเวลาว่าง
4. ผู้คนย้ายที่
5. สิทธิและความรับผิดชอบ
6. สิ่งแวดล้อม
7. การทำงานและเทคโนโลยี

ในเว็บไซต์นั้นแต่ละประเด็นจะมีการนำเสนอ timeline ที่แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์ของภูมิภาคและพื้นที่ต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าของประวัติศาสตร์ยุโรปเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมได้เห็นถึงความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ หัวข้อหรือแก่นแกนของการเล่าเรื่องของเว็บไซต์นั้นได้หยิบยกเอา "ประเด็น" ในชีวิตประจำวันที่ทุกประเทศต้องเผชิญมาพูดถึง การบอกเล่าเรื่องราวนั้นไม่ได้เน้นการสร้างวีรบุรุษเพื่อประเทศใดประเทศหนึ่งเพียงประเทศเดียว หากแต่หยิบยกเอาประเด็นที่เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ มันเป็นประเด็นที่ข้ามพรมแดนและเกี่ยวข้องกับผู้คนมาเข้าไว้ร่วมกัน การเล่าเรื่องจึงเปลี่ยนจุดศูนย์กลางจากการใช้ "คน" หรือ "วีรบุรุษ" ที่เคยสังกัดรัฐชาติหรืออาณาจักรเพียงหนึ่งเดียวมาเป็นการเล่าชุดความคิด ภูมิพื้นฐานทั่วไป และสิ่งชีวิตประจำวันเพื่อให้เห็นว่าแต่ละหน่วยนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้เพื่อลดการยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ซึ่งความเชื่อในประวัติศาสตร์ของตนเองลงไป

3. ย้อนพินิจอาเซียน

เมื่อปี ค.ศ.2009 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย ได้เคยเสนอให้มีการจัดทำแบบเรียนประวัติศาสตร์อาเซียนร่วมกัน¹² แต่ดูเหมือนว่าหลังจากข้อเสนอดังกล่าวได้ออกมาก็ไม่มีความคืบหน้าของการประสานโครงการดังกล่าวให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ความก้าวหน้าที่สุดของอาเซียนในการจัดหาวัสดุหรือแบบเรียนร่วมกันในการสอนเกี่ยวกับอาเซียนศึกษา (ASEAN Studies) นั้นเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN) โดยได้มีการจัด workshop กันไปเมื่อปี ค.ศ.2009 โดย ASEAN University Network (AUN), the Asia-Europe Institute (AEI), University of Malaya and the East-West Center (EWC) เพื่อหาแนวทางการสอนอาเซียนศึกษาร่วมกัน¹³

หัวข้อที่การประชุมดังกล่าวได้ข้อสรุปมาเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านอาเซียนศึกษานั้นประกอบไปด้วยหลายหัวข้อก็คือ

¹² Ministry of Foreign Affairs, Thailand. 2009. "Press Releases: Foreign Ministers Speech at the Annual Meeting with Partners and Friends of the Friedrich Naumann Foundation". <<http://www.mfa.go.th/main/en/media-center/14/6930-Foreign-Ministers-speech-at-the-Annual-Meeting-wit.html>> (online 11 December 2012).

¹³ โปรดพิจารณา ASEAN Studies. <<http://www.aunsec.org/site/asean/studies/>> (online 11 December 2012).

1. ประวัติศาสตร์ของอาเซียน 2. ภูมิภาคนิยม 3. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาเซียน 4. อัตลักษณ์ร่วม 5. การพัฒนามนุษย์ 6. ภาคประชาสังคม 7. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม 8. การแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ 9. การพัฒนาทางประวัติศาสตร์ 10. ประชาคมเศรษฐกิจ 11. โอกาสและผลประโยชน์ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) 12. กฎของธุรกิจระดับภูมิภาค	13. ความร่วมมือด้านความมั่นคง 14. พัฒนาการด้านการเมือง 15. สิทธิมนุษยชน 16. การจัดการสันติภาพและความขัดแย้ง 17. สิทธิสตรีและเด็ก 18. อาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้าย 19. การย้ายถิ่นฐานและการค้ามนุษย์ 20. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 21. วัฒนธรรมป๊อป 22. อาเซียนกับความสัมพันธ์นอกภูมิภาค 23. จุดยืนของประเทศต่างๆต่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จะเห็นได้จากหัวข้อทั้ง 23 หัวข้อว่าในแวดวงการศึกษาของอาเซียนศึกษานั้นก็ได้มีความพยายามในการกำหนดชุดองค์ความรู้ที่จะสร้างให้เกิดบรรทัดฐานในการทำความเข้าใจอาเซียนร่วมกัน หัวข้อเหล่านี้มีลักษณะร่วมก็คือเป็นการดึงเอาประเด็นที่น่าสนใจของอาเซียนร่วมสมัย แต่เมื่อดูเนื้อหาในรายละเอียดแล้วจะพบว่าเอกสารการสอนทั้งหมดนั้นไม่มีการพูดถึงการเล่าประวัติศาสตร์ร่วมกันของอาเซียน แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเสียส่วนใหญ่

และเมื่อพิจารณาบทบาทของอาเซียนในฐานะที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศแล้วก็จะพบว่า แม้ว่าอาเซียนจะมีเสาหลักด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่ก็ไม่มีคณะกรรมการทำงานของอาเซียนในเสาหลักดังกล่าวที่มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการจัดทำประวัติศาสตร์ร่วม

ในขณะเดียวกัน เราก็ไม่เห็นบทบาทหรือความพยายามของภาคประชาสังคมของประเทศต่างๆในอาเซียนที่เสนอแนวทางในการ "สร้างประวัติศาสตร์ร่วม" เพราะแม้การศึกษาวิจัยบางชุดที่เสนอภาพลักษณ์ของไทยในสายตาเพื่อนบ้านหรือเพื่อนบ้านในสายตาไทย ได้ปรากฏมาสู่บรรณภาพ แต่ก็มิได้มีการเสนอการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมหรือการเสนอให้เอาประเด็นใดขึ้นมาเพื่อเล่าเรื่องราวร่วมกัน

ข้อจำกัดที่น่าจะเป็นไปได้ก็คือความยังไม่พร้อมในการที่จะปล่อยหรือยอมสละชุดของความทรงจำ เรื่องเล่าที่สร้างรัฐชาติสมัยใหม่ เรื่องเล่าของการปลดแอกตนเองจากชาติอาณานิคมที่กดขี่ ประวัติศาสตร์ของความไม่เท่าเทียมกันของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง และอาจรวมไปถึงการไม่ยอมให้เรื่องเล่าใดมามีพลังอำนาจสูงไปกว่าเรื่องเล่าของสถาบันที่ถูกถือว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในประเทศ การไม่ยอมเปิดพื้นที่ให้กับชุดเรื่องเล่าอีกแบบนั้นจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการสร้างทัศนคติหรือการทำความเข้าใจความแตกต่าง ความเหมือน หรือความเชื่อมโยงของหน่วยต่างๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

4. บทเรียนจากยุโรปและข้อสรุป

บทความนี้ได้นำเสนอให้เห็นภาพของความพยายามของยุโรปในการบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของทวีปใหม่ ช่องทางในการนำเสนอประเด็นทางประวัติศาสตร์นั้นถูกเสนอและผลักดันผ่านองค์การระหว่างประเทศ ภาครัฐ สังคม และบทบาทของผู้นำในการต้องการลดความบาดหมาง การสร้างช่องทางในการบอกเล่าเรื่องราวใหม่ๆ ให้กับทวีปยุโรปความพยายามเหล่านั้นอาจล้มเหลว ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ ไม่ได้ถูกสานต่อดังที่ตั้งเป้าหมายไว้เหมือนเมื่อครั้งแรกที่โครงการได้เริ่มขึ้น แต่ก็ได้เห็นว่ามีศักยภาพเกิดขึ้นในทวีปยุโรปผ่านหลายภาคส่วน

การพยายามริเริ่มการจัดทำแบบเรียนร่วมกันระหว่างประเทศเพื่อเล่าเรื่องราว สร้างชุดความทรงจำใหม่ขึ้นมาในสังคมนั้นก็ยังคงเป็นเรื่องที่ยาก เพราะมันต้องอาศัยความยินยอมในการยอมรับเรื่องราวชุดใหม่ การยอมรับสละความสำคัญของ "ฮีโร่" ที่เคยปรากฏในเรื่องราวที่เคยได้รับการเล่าขาน การยอมเปลี่ยนจุดของความสนใจไปสู่ประเด็นใหม่ๆ ที่ไม่มีตัวแสดงหลัก เพราะหันไปสู่ประเด็นที่ข้ามชาติข้ามพรมแดนและกาลเวลา สิ่งนี้ล้วนเป็นความท้าทายใหม่ที่รัฐชาติสมัยใหม่ที่ก่อตัวมาจากการสร้างความทรงจำเรื่องชาติต้องเผชิญ เพราะเมื่อรัฐชาติสมัยใหม่ที่ปราศจากเรื่องเล่าหรือตัวแสดงที่น่าเคารพนั่นก็อาจจะทำให้ผู้คนในชาติขาดความรู้สึกความมีรากเหง้า ขาดการผูกพันความรู้สึกนึกคิดเอาไว้ ขาด "กาว" ในประวัติศาสตร์ที่เชื่อมเอาตัวแสดงและหน่วยต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เรื่องเล่าจึงทรงพลังในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐชาติสมัยใหม่